

**МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У СФЕРІ ПІДГОТОВКИ
ВІЙСЬКОВИХ ІНЖЕНЕРІВ ТА РОЗВИТКУ ТЕХНОЛОГІЙ
З РОЗМІНУВАННЯ МІСЦЕВОСТІ (2000-2006 рр.).**

У статті розглянуті напрямки міжнародного співробітництва військових інженерів України в період 2000-2006 рр. Узагальнено досвід взаємодії у розвитку системи підготовки військових кадрів з представниками країнами Західної та Центральної Європи, США.

Ключові слова: міжнародна співпраця, військові інженери, інженерні війська України, розмінування території.

Міжнародне військове співробітництво Збройних Сил України є важливою складовою частиною зовнішньополітичної діяльності України та виступає потужним елементом національної безпеки і оборони нашої держави, розвитком рівноправного взаємовигідного співробітництва в різних галузях, шляхом вивчення досвіду інших держав для використання його в розбудові власних збройних сил, підготовки досвідчених військових кадрів.

Практичне застосування іноземного досвіду з навчання фахівців саперної справи дає можливість більш ефективно розвивати систему підготовки військових кадрів в цьому напрямку, що і зумовлює актуальність зазначеної теми.

Мета цієї статті полягає у висвітленні основних напрямків військового співробітництва за участю фахівців інженерних військ Збройних Сил України з підготовки військових інженерів та розвитку технологій з розмінування місцевості 2000-2006 рр.

Багаторічний досвід з підготовки військових спеціалістів та позитивний імідж українських саперів у виконанні миротворчих місій з очищення територій іноземних держав від боєприпасів привертає активну увагу представників закордонних військових навчальних закладів, де здійснюється підготовка військових спеціалістів аналогічного напрямку [18].

Слід відмітити, що міжнародна співпраця Факультету військової підготовки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка з закордонними навчальними закладами недостатньо висвітлена у пресі.

Окремі питання розвитку військового співробітництва інженерних військ Збройних Сил України з обміну досвідом щодо підготовки кадрів показані в статті «Крок до співпраці» [27]. В ній автор проводить аналіз результатів перебування делегації Національного інституту розмінування Анголи та військових представників Міністерства оборони Республіки Вірменія. Важливий обсяг інформації про співробітництво між фахівцями з розмінування України та Швейцарії наведено в роботі [21, 28]. Новим в налагоджені дружніх відносин між фахівцями України, Росії та Білорусі стало проведення багатосторонньої науково-практичної конференції у Кам'янці-Подільському в 2004 р. В роботі ґрунтовно розглядаються нові напрями обміну досвідом з навчання фахівців

інженерних військ та перспективи подальшого співробітництва [19, 30]. До Військового інженерного інституту неодноразово прибували численні делегації з Міністерства оборони Румунії, Ірану, Росії для ознайомлення з системою підготовки фахівців з суцільного очищення місцевості від вибухонебезпечних предметів [29, 22, 23]. На протязі чотирьох років проявлялась велика активність з боку французьких військових спеціалістів, які неодноразово надавали технічну так і методичну допомогу в практичній підготовці спеціалістів саперної справи [24, 25, 26]. Міжнародна співпраця військових спеціалістів не може якісно відбуватися, якщо ті, хто спілкуються не можуть розмовляти на одній мові, тому в навчальному закладі було створено мовні курсів з вивчення англійської, німецької та французької мов [20].

Найбільш продуктивна робота з налагодження співпраці на міжнародному рівні почалась в 2000 р. з популяризації досвіду підготовки військових інженерів та фахівців з розминування. На протязі шести років до Військово-інженерного інституту (в майбутньому Факультету військової підготовки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка) прибуло тридцять три делегації з вісімнадцяти держав Західної та Центральної Європи, США. Найбільш динамічні взаємозв'язки проходили з військовими фахівцями з Франції, США, Китаю, Швеції, Хорватії, Білорусі, Канади, Італії, Данії, Великобританії, Нідерландів, Швейцарії, Іспанії, Румунії, Ірану, Анголи, Вірменії та Росії.

Крім відвідань військового навчального закладу на Поділлі представниками державних військових установ прибували представники комерційних компаній та делегації від служби розмінування ООН.

На початковому етапі налагодження зв'язків було два візити іноземних делегацій, 2001 р. – 5 відвідань, 2002 р. – 6, 2003 р. – 6, 2004 р. – 5, 2005 р. – 4 та в 2006 р. – 4 візити. Від Української сторони за участю представників інженерних військ проводились візити-відповіді. До складу делегації входили військовослужбовці інженерних військ Збройних Сил України. Найбільш інтенсивно такі візити проходили до 2006 р.

Особливої ваги набирають у військовому середовищі такі чинники, як розширення міжнародного військового співробітництва між державами, поширення контактів, необхідність успішного вирішення завдань з реалізації міжнародних договорів та програм саперними спеціалістами. Тому перед військовими освітянами об'єктивно постало питання підвищення мовної підготовки офіцерів. Вивчення іноземної мови за новітніми методиками на Факультеті військової підготовки було започатковано в 1998 р. з залученням викладачів іноземних мов до проекту «ASSIST», який впроваджувало Міністерство закордонних справ Сполученого Королівства. Метою функціонування вище названого проекту було розвиток системи вивчення та викладання англійської мови у Збройних Силах України.

Загальна організація робіт з впровадження проекту проходила за допомогою фахівців Британської ради в Україні. Вона за-

безпечувалась технічними засобами з боку Міністерства оборони Сполученого Королівства. Дана система мала назву «Англійська мова для Збройних Сил України» в рамках загальної ініціативи «Оборонна дипломатія». Координаторами проекту стали викладачі з методики викладання іноземних мов, а саме 16 викладачів англійської мови, з них 14 українських та 2 англомовних викладачі [1].

Після завершення курсу підготовки першою групою офіцерів з'ясувалися істотні переваги проекту над традиційною (вітчизняною) системою вивчення іноземних мов, а саме підвищення рівня офіцерів у володінні англійською мовою до рівня, який дозволив їм вільно спілкуватись під час участі у міжнародних операціях з підтримки миру та спільних навчаннях на короткотривалих інтенсивних курсах вивчення мови. Завдяки цьому за період 2004-2006 рр. мовну підготовку покращили 66 офіцерів. З них 43 чоловік отримали свідоцтво про визначення стандартизованого мовного рівня СМР-1 «Елементарний» та 23 підтвердили стандартизований мовний рівень СМР-2 «Мінімально-необхідний» [2].

Для надання методичної допомоги з підготовки курсантів на міжнародному рівні в навчальному закладі періодично працювали фахівці-консультанти з іноземних країн. В листопаді 2001 р. прибув офіцер-консультант від інженерних військ Франції полковник П. Ретюр. Під час його перебування в інституті ним було проведено 55 занять з робочою групою фахівців інженерних військ Збройних Сил України з створення протимінного центру. Крім цього французький військовий фахівець провів вісім занять з курсантами. Його робота була спрямована на передачу досвіду, який накопичений в Збройних Силах Франції з залучення інженерних військ до дій в миротворчих операціях, порядку забезпечення інженерних військ технікою та спеціальними боєприпасами, організації експлуатації та ремонту техніки та озброєння, організації інженерної розвідки, обладнання та утримання переправ при форсуванні та подоланні водних перешкод, прийомів та способів захисту військ та об'єктів від високоточної зброї, виконання завдань інженерними військами в мирний час, фортифікаційне обладнання позицій та районів розташування військ тощо [3].

Обмін досвідом між інженерними військами Збройних Сил України та Франції з проведення гуманітарного розмінування за програмами ООН та організація навалньо-виховного процесу в Центрі розмінування Військового інженерного інституту при ПДАТА відбувся під час візиту французької делегації в жовтні 2002 р. до України. Іноземну сторону представляли Ож Філіп Мішель та Ніколе Фредон Паскаль спеціалісти з розмінування Вищого училища застосування інженерних військ Збройних Сил Франції. Обмін досвідом відбувався під час проведення показних занять з діяльності українського Центру розмінування, як на суходолі так і на водоймі з пошуку вибухонебезпечних предметів [4].

В березні 2003 р. з візитом прибув директор компанії «RIEL EXPLOSIVE ADVICE SERVICES EUROPE. B.V» Андріон Ван Ріль, а також керівник міжнародного департаменту компанії Барт Ван

Емпель та фахівець компанії Анжі Келітескі. Вони провели брифінг щодо застосування новітніх вибухових речовин при знищенні вибухонебезпечних предметів.

У вересні 2004 р. інститут відвідали представники двох комерційних компаній Ірану «Омран» та «Пішгаман Теярат Джакхані». Від першої компанії були члени правління Хамід Насруллах Тассем, Рауф Байтан Абдулзара, Леохаммад Реза Мотахар та Мора Далі Бабапіралі. Іншу компанію представляли Мохаммад Карімі Модусі Голамареца та Мердад Беранчі Ганбар. Представники компаній вивчали можливість підготовки цивільних фахівців з розмінування в Україні для очищення території Ірану від вибухонебезпечних предметів. Під час переговорів розглядалась можливість залучення до робіт з розмінування фахівців інженерних військ Збройних Сил України, які будуть проходити підготовку у інституті [5].

В 2000 р. було створено Центр розмінування військово-інженерного інституту де відразу почалась копітка робота з вивчення досвіду закордонних державних організацій, які здійснюють роботу з пошуку та знищення вибухонебезпечних предметів та угалузі підготовки військових фахівців з розмінування. Таким досвідом володіли представники центру розмінування Збройних Сил Швеція «SWEDES». В травні 2003 р. відбулась зустріч керівництва інституту з заступником начальника центру розмінування «SWEDES» Класа Вольгаста та двох офіцерів Фрідріх Юнсон, Юган Екльоф. Вони ознайомили українських колег з інформаційною системою «EODIS», яка призначена для обліку та накопичення якомога повної інформації про різноманітні вибухонебезпечні предмети, їх будову, принцип дії, порядок знешкодження та знищення. Окремо було наголошено, що дана система дозволяє проводити топографічну прив'язку місця знаходження виявленого вибухонебезпечного предмету (мінного поля) з визначенням точних координат та відображення на електронній карті місцевості (будь-якої частини земної кулі), а також оформлення звітної документації після виконання завдань з гуманітарного розмінування та направлення інформації до головного серверу, який знаходиться в Швеції. Представники інституту висловили побажання про більш ґрунтовне ознайомлення з можливостями вище названої системи. Обговорювались питання з обміну досвідом в організації підготовки фахівців з розмінування, як в Україні, так і у Швеції [6].

В жовтні 2003 р. відбулася зустріч на базі інституту між фахівцями інженерних військ Збройних Сил України та спеціалістами з мінної проблематики Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування. Женевський гість Іоанн Дірмел розповів про діяльність центру розмінування в сфері розробки і розповсюдження бази даних «IMSMA» міжнародного стандарту для всіх цивільних компаній, що займаються гуманітарним розмінуванням та запропонував українським колегам налагодити обмін оперативною інформацією з очищення місцевості від вибухонебезпечних предметів [7].

В листопаді 2003 р. в інститут прибули представники делегації інженерних військ Іспанії. До її складу увійшли офіцери

Міжнародного центру розмінування Сухопутних військ Іспанії майор Парра Хуан Росільйо заступник начальника центру та капітан Альбос Луїс Фернандо Нуньс офіцер відділу розмінування центру. Під час зустрічі обговорювалась можливість навчання офіцерів інженерних військ Збройних Сил України в військових навчальних закладах Збройних Сил Іспанії, у тому числі і Міжнародному центрі розмінування Сухопутних військ Іспанії [8].

На пропозицію секретаріату МАГАТЕ у період з 26 по 28 січня 2004 року представники інженерних військ ЗС України взяли участь у технічній нараді з питань використання приладу «PELAN» у рамках реалізації регіонального проекту МАГАТЕ RER/1/005 «Польові випробування та використання імпульсного нейтронного генератора для розмінування», які проходили на базі інституту електроніки в м. Загреб, Хорватія. Фізики та військовослужбовців з різних країн дали незалежну оцінку міношукачу, який мав можливість здійснювати пошук та ідентифікацію мін на значній відстані від об'єктів пошуку. Україну на цьому зібранні представили полковник Зубаревський С.М. – начальник Центру розмінування Військового інженерного інститут ПДАТА та майор Баранов В.А. – офіцер служби мінної безпеки управління начальника інженерних військ Генерального штабу ЗСУ [9, с.1].

У технічній нараді брали участь представники десяти країн, а саме: США, України, Угорщини, Албанії, Індії, Єгипту, Італії, Хорватії, Нідерландів та Великобританії. На нараді представникам запрошених країн була проведена презентація проекту «PELAN», а також прочитані три лекції фахівцями з прикладної фізики та атомної енергетики. Були обговорені результати перевірки проекту та запропоновані рекомендації, за участю української сторони, щодо виготовлення міношукача з пріоритетом на гуманітарне розмінування та більш ґрунтовного випробування в польових умовах.

Висловлюючи думку з приводу участі української делегації в цьому заході, її голова відмітив те, що ядерні методи мають великий потенціал для ідентифікації вибухових речовин. Однак, більшість ядерних методів ще не відповідають вимогам для практичного застосування при реальних умовах мінного поля. Тому на даному етапі організатори проекту повинні розглядати існуючі методи і вибирати найбільш перспективні технології для випробувань та подальшого використання в операціях з гуманітарного розмінування.

Враховуючи актуальність і важливість зазначеного заходу та виходячи із виявленої зацікавленості інженерних військ Збройних Сил України в цій галузі, голова делегації відмітив, що необхідно активно співпрацювати з МАГАТЕ, в організації польових випробувань та у практичному використанні імпульсного нейтронного генератора для розмінування [9, с.2].

Важливим продовженням міжнародної співпраці українською стороною та Німеччини стало навчання іноземним мовам офіцерів з України. Представником від інженерних військ Збройних Сил України був майор Гетманенко А.В., який з 7 квітня по 30 червня 2004 р. проходив мовну підготовку при Федеральному відомстві

іноземних мов у м. Хюрт. Ці мовні курси дали можливість значно підвищити рівень знань з німецької мови та підготувати офіцера для подальшої роботи в міжнародних навчаннях за участю Україною та Німеччини. Ним були отриманні початкові знання з тактики дій Збройних Сил Німеччини, взаємодії з представниками іноземних армій під час спільних навчань при виконанні миротворчих операцій [10, с.6].

З 1 липня по 3 серпня 2004 року він проходив військову практику на базі 130 інженерного батальйону, який розташований в м. Мінден. За цей період з тими, хто навчався були проведені навчання «Golder Schield-2». 130 батальйон був задіяний для переправи 10-ї танкової дивізії через річку Рейн, як в день так і в ночі. Військова практика включала в себе багато завдань, серед яких були: ознайомлення із задачами батальйону як в мирний так і в воєнний час; ознайомлення з обов'язками командира батальйону; ознайомлення з обов'язками зі структурою батальйону та роботою штабу; ознайомлення з інженерною технікою підрозділу; виконання практичних стрільб зі штатної стрілецької зброї, участь в теоретичних та практичних заняттях з особовим складом; проведення презентації України та її Збройних сил [10, с.7].

Другим шляхом, за яким здійснюється удосконалення мовної підготовки офіцерів інституту стало навчання на міжнародних курсах іноземної мови в Угорщині. З 19 квітня по 8 липня 2004 року у Військовому центрі мовної підготовки при Національному оборонному університеті ім. Зріні Міллома у Угорщині (м. Будапешт) проходив курс навчання з французької мови капітан Брижатиї Є.І. На курсах мовної підготовки були представники одинадцяти країн, а саме: Азербайджану, Білорусії, Узбекистану, Латвії, Литви, Грузії, Словачів, Сербії, Хорватії, Македонії, Албанії, Болгарії, які вивчали англійську, німецьку та французьку мови по різномірним групам та рівням навчання. Він отримав початкові знання з тактики дій Збройних сил Франції, а саме важливе, можливість спілкуватися з представниками іноземних армій під час сумісних навчань [11, с.5].

Продовжуючи співпрацю між інженерними військами України та інженерними військами США в період з 3 по 21 червня 2004 року відбувся візит групи представників інституту до США. В цю групу увійшов начальник групи зберігання озброєння і техніки відділу зберігання озброєння і техніки майор Осташевський В.Є. та старший офіцер з міжнародного співробітництва інформаційно-аналітичного відділу Центру розминування інституту капітан Падун О.М. Вони прийняли участь у тренуваннях з підготовки спеціалістів інженерних військ армії США для участі у миротворчих операціях на базі Camp Roberts штат Каліфорнія. Основною метою перебування було ознайомлення з програмою навчання та організації інженерних підрозділів армії США для участі у миротворчих операціях (на базі інженерної роти КФОР).

Українська група мала можливість ознайомитись з базовою підготовкою спеціалістів інженерної роти Національної Гвардії армії США, яка готувалась для ротації миротворчого контингенту в

Косово (КФОР). Базова підготовка складалася з медичної, вогневої, вертолітної, топографічної, хімічна підготовки, занять з мінної безпеки та знання засобів зв'язку.

Українська делегація провела презентацію підготовки спеціалістів з розмінування в Україні. Розповідалось про досвід виконання завдань у миротворчих операціях під егідою ООН. Важливою особливістю тренування було використання комп'ютерного обладнання, що дозволило отримати навички практичної роботи на сучасній обчислювальній техніці. Досвід, який отримала українська група був використаний для вдосконалення програм підготовки спеціалістів інженерних військ Збройних Сил України при підготовці до діяльності у складі миротворчих місій [12, с.3].

В період з 13 по 16 липня 2004 року відбувся візит делегації інженерних військ Збройних Сил України до Королівства Нідерландів. До складу делегації увійшли три офіцери з Центру розмінування інституту. Українська делегація ознайомилася з діяльністю Центру розмінування (Mineurs School) Збройних сил Королівства Нідерланди. Гостям було представлено презентацію щодо планування та організації виконання завдань з оперативного та гуманітарного розмінування, способів та методів практичного виконання завдань. Демонструвався практичний досвід нідерландських фахівців, який був отриманий під час участі в акціях з гуманітарного розмінування в Сіера Леоне, Боснії та у ході стабілізації операції з підтримки миру у Республіці Ірак.

Для українців було проведено два практичних заняття, які були запропоновані Нідерландською стороною: «Організація виконання завдань з перевірки території на наявність вибухонебезпечних предметів» та «організація виконання завдань з підривання елементів конструкцій». В завершених роботі делегація була ознайомена з єдиною електронною базою даних (сумісною із базою даних Збройних сил Бельгії та Люксембург), яка включала в себе характеристику інженерних та артилерійських боєприпасів різних країн світу [13, с.3].

Робота з обміну досвідом проходила з фахівцями розмінування не тільки з дальнього зарубіжжя так і з ближнього. Прикладом успішної роботи став візит до України у вересні 2005 р. представників 66 Міжвідомчого навчального центру Міністерства оборони Російської Федерації. Делегацію очолив начальник центру полковник Кондратюк В.А. з ним прибув старший офіцер відділу управління начальника інженерних військ Збройних Сил Російської Федерації підполковник Веденський С.В. Гості провели презентації: «Призначення та організація підготовки спеціалістів в 66-му навчальному центрі», «Аналіз підривів та застосування саморобних вибухових пристроїв в Афганістані та Іраку». Для гостей було проведено показні заняття на навчальному центрі з організації виконання робіт по розмінуванню місцевості та знищенню вибухонебезпечних предметів, організація підготовки мінно-розшукових собак та дії водолазних розрахунків з розвідки та знешкодження вибухонебезпечних предметів у водних акваторіях. В заключному виступі голова російської делегації наголосив на тому, що необхідно

продовжувати співпрацю та запропонував проводити роботу з обміну інформацією щодо проведення операцій з гуманітарного розмінування в пост-конфліктних країнах, проводити стажування російських спеціалістів у інституті за двома напрямками та створити сумісну базу даних з характеристик вибухонебезпечних предметів та саморобних вибухових пристроїв [14].

Обмін досвідом з підготовки кадрів та знешкодженню вибухонебезпечних предметів відбувався під час участі фахівців інженерних військ Збройних Сил України у Міжнародному симпозиумі з питань знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів у Бундесвері, який відбувся у місті Штеттен, Федеративна Республіка Німеччина у жовтні 2006 р. Українську делегацію очолив заступник начальника інженерних військ Збройних Сил України полковник Бурденюк В.А. З ним прибуло три представника Збройних Сил України і два офіцери від Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи.

Під час роботи симпозиуму обговорювалися питання напрямків розвитку теорії та практики розмінування за стандартами НАТО, організація розмінування у Бундесвері та порядок дій підрозділів при знешкодженні та знищенні вибухонебезпечних предметів, порядок підготовки мінно-розшукових собак. Розглядалися новітні проекти по удосконаленню засобів пошуку та знешкодження вибухонебезпечних предметів. Участь представників інженерних військ Збройних Сил України у симпозиумі надала можливість відслідковувати процеси та напрямки розвитку інженерного забезпечення та озброєння, що відбувається в арміях передових країн світу [15].

В жовтні 2006 р. до інституту прибула делегація експертів з розмінування Збройних Сил Франції для проведення курсів з розмінування і очищення місцевості у відповідності до загальноєвропейських стандартів за двома напрямками. Один курс підготовки призначався для штабних офіцерів, а другий для підготовки фахівців з розмінування та очищення місцевості. Делегацію очолив заступник начальника Центру розмінування військово-інженерної школи Збройних Сил Франції майор Брюно Шарон та два фахівця військово-інженерної школи Збройних Сил Франції. До занять залучалося двадцять вісім науково-педагогічних працівників Військового інженерного інституту. Після завершення зборів ті, хто навчався отримали сертифікати про відповідні рівні кваліфікації, а саме «Штабний офіцер з розмінування та очищення місцевості», а військовослужбовці за контрактом отримали кваліфікацію «Фахівець з розмінування та очищення місцевості». Також інституту було передано навчальне майно для організації проведення занять з устрою протипіхотних мін та гранат іноземних держав, оснащення саперів для виконання завдань з розмінування та французьку базу даних вибухонебезпечних предметів MINES [16].

Продовження обміном досвіду з організації навчально-виховного процесу у підготовці фахівців інженерних військ, а особливо змісту практичної підготовки відбулося в листопаді 2006 р. під

час відвідування інституту делегацією командування Інженерного училища та навчального центру Туреччини. Делегацію очолив начальник Інженерного училища та навчального центру Збройних Сил Туреччини генерал-лейтенант Орхан Озлю, також з ним прибуло два офіцери інженерних військ Туреччини.

Для гостей було проведено брифінг на якому велась мова про систему освіти та підготовки офіцерів, сержантів інженерних військ Збройних Сил України. Розглядалась тематика та обсяг курсу навчання, розвиток навчальних планів та програм, система контролю якості навчання. Okремо розглядалась практична підготовка фахівців, а також гостям було показано майданчики з мінної безпеки на навчальному центрі підготовки інституту. Турецька сторона виявила зацікавлення в обміні досвідом щодо підготовки фахівців інженерних військ та співпраці в галузі налагодження інформаційних зв'язків щодо обміну інформацією з розмінування, ідентифікації вибухонебезпечних предметів, мін-пасток та організації робіт з їх знищення [17].

Отже, період з 2000 р. по 2006 р. став переломним в розвитку та поглибленні військового співробітництва між фахівцями інженерними військами Збройних Сил України та представниками інженерних військ країн Західної та Центральної Європи, США. Проте, спостерігалася пряма залежність інтенсивності його розвитку від рівня готовності сторін до відкритості у обміні досвідом з організації навчально-виховного процесу підготовки військових кадрів.

Список використаних джерел:

1. Програма прийому та роботи у Військовому інженерному інституті при ПДАТА викладача з Англії Кенді Маклаут 15-16 лютого 2001 р. // Поточний архів факультету військової підготовки Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі – ПА ФВП К-ПНУ). – 4 с.
2. Звіт про підсумки навчання на курсах іноземних мов Військового інженерного інституту ПДАТУ у 2006 р. м. Кам'янець-Подільський, 2006 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 6 с.
3. Програма прийому і роботи у Військовому інженерному інституті при ПДАТА офіцера-консультанта від Збройних Сил Франції начальника училища інженерних військ полковника Ретюра, 2000 // ПА ФВП К-ПНУ. – 7 с.
4. Програма прийому і роботи у Військовому інженерному інституті при ПДАТА делегації інженерних військ Збройних сил Франції в період з 29 жовтня по 6 листопада 2002 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 6 с.
5. Звіт про роботу делегації Ірану у Військовому інженерному інституті ПДАТА з 26 по 28 вересня 2004 р. м. Кам'янець-Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 3 с.
6. Звіт про візит делегації інженерних військ Збройних Сил Швеції в Україну в період з 12 по 16 травня 2003 р. м. Кам'янець-Подільський, 2003 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 4 с.
7. Звіт про візит представника Женевського міжнародного центру гуманітарного розмінування до України в період з 6 по 10 жовтня 2003 р. м. Кам'янець-Подільський, 2003 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 4 с.
8. Звіт по роботу делегації інженерних військ Збройних Сил Іспанії у Військовому інженерному інституті 19 листопада 2003 р. м. Кам'янець-Подільський, 2003 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 3 с.

9. Звіт про участь начальника Центру розмінування Збройних сил України полковника Зубаревського С.М. у технічній нараді з питань використання приладу «Relap» в рамках реалізації регіонального проекту МАГАТЕ на базі інституту електроніки м. Загреб, Хорватія. м. Кам'янець Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 2 с.
10. Звіт про проходження курсів по вивченню німецької мови при федеральному відомстві іноземних мов з подальшим стажуванням у військах Бундесверу Федеративної Республіки Німеччини майором Гетманенко А.В. м. Кам'янець-Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 40 с.
11. Звіт про проходженню курсів 19 квітня – 8 липня 2004 р. по вивченню французької мови на базі військового центру мовної підготовки Національного оборонного університету ім. Зріні Міклома в Угорщині. м. Кам'янець-Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 8 с.
12. Звіт про участь офіцерів Військового інженерного інституту Подільської державної аграрно-технічної академії 3 по 21 червня 2004 року у тренуваннях по підготовці спеціалістів інженерних військ армії США для участі в миротворчих операціях на базі Camp Roberts (Каліфорнія, США). м. Кам'янець-Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 3 с.
13. Звіт про роботу делегації інженерних військ Збройних Сил України 13 по 16 липня 2004 з фахівцями розмінування Збройних Сил Королівства Нідерландів. м. Кам'янець-Подільський, 2004 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 3 с.
14. Звіт про роботу військової делегації Збройних Сил Російської Федерації у Військовий інженерний інститут з 22 по 24 листопада 2005 р. м. Кам'янець-Подільський, 2005 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 4 с.
15. Звіт про участь офіцерів інженерних військ Збройних Сил України в Міжнародному симпозиумі з питань знешкодження та знищення вибухонебезпечних предметів у Бундесвері, який відбувся у місті Штеттен, Федеративна Республіка Німеччина, з 16 по 20 жовтня 2006 р. м. Кам'янець-Подільський, 2006 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 4 с.
16. Звіт про роботу делегації експертів з питань розмінування Збройних Сил Франції з особовим складом Центру розмінування Військового інженерного інституту ПДАТУ в період з 2 по 19 жовтня 2006 р. м. Кам'янець Подільський, 2006 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 8 с.
17. Звіт про візит в Україну делегації командування Інженерного училища та навчального центру Туреччини у період з 20 по 22 листопада 2006 р. м. Кам'янець Подільський, 2006 р. // ПА ФВП К-ПНУ. – 4 с.
18. Воробйов В.С. Інженерні війська Збройних Сил України / В.С. Воробйов. – К. : Вид-во ТОВ «Людопринт Україна», 2002. – 192 с.
19. Бернадін А. Повернулася генералами / А. Бернадін // Фортеця. – 2004. – № 21 (446), 27 травня. – С.9.
20. Зуєв Г. Деякі проблеми теорії і практики навчання іноземних мов у військових навчальних закладах Міністерства Оборони України / Г. Зуєв // Наука і оборона. – 1999. – № 1. – С.64-66.
21. Михальська Г. Кам'янець-Подільський центр розмінування цікавий Швейцарії / Г. Михальська // Фортеця. – 2004. – № 13 (438), 1 квітня. – С.3.
22. Михальська Г. 150 іранців навчатимуться у Військовому інженерному інституті / Г. Михальська // Фортеця. – 2005. – № 5 (482), 3 лютого. – С.2.
23. Михальська Г. Співробітництво між Україною та Росією / Г. Михальська // Фортеця. – 2005. – № 47 (524), 24 листопада. – С.2.
24. Міркотан О. Французи поділилися досвідом / О. Міркотан // Подолянин. – 2006. – № 42 (844), 20 жовтня. – С.2.
25. Осьомінін Л. Навчати чи навчатися / Л. Осьомінін // Фортеця. – 2003. – № 46 (418), 13 листопада. – С.4.
26. Шуханова Т. І чужому навчатися / Т. Шуханова // Подолянин. – 2003. – № 45 (690), 7 листопада. – С.4.

27. Шуханова Т. Крок до співпраці / Т. Шуханова // Подолянин. – 2004. – № 48 (745), 26 листопада. – С.3.
28. Шуханова Т. Багаті досвідом наші вояки / Т. Шуханова // Подолянин. – 2004. – № 48 (745), 25 листопада. – С.3.
29. Шуханова Т. Навчимо і румунів / Т. Шуханова // Подолянин. – 2004. – № 25 (722), 18 червня. – С.2.
30. Шуханова Т. Нумо слов'яни! / Т. Шуханова // Подолянин. – 2004. – № 48 (745), 25 листопада. – С.5.

In the article the considered directions of international cooperation of soldiery engineers of Ukraine in the period of 2000-2006 Generalized experience of co-operation in development of the system of training of soldiery personnel's with representatives by the countries of Western and Central Europe, USA.

Key words: international cooperation, soldiery engineers, engineering's troops of Ukraine, mine clear

Отримано: 14.09.2012

УДК 377.8(477.42)«192»

О. Б. Комарніцький

СТУДЕНТСТВО ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНІКУМІВ ЖИТОМИРЩИНИ У 20-ті рр. ХХ ст.: ФОРМУВАННЯ СКЛАДУ, НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ

В статті на основі архівних джерел та періодичної преси показано набори студентів у педагогічні технікуми Житомирщини у 1920-х рр., їхній статевий, національний, партійний, соціальний, віковий склад, аналізуються форми і методи навчальної роботи, успішність студентів, їх участь у виробничих практиках тощо.

Ключові слова: студенти, технікум, прийом, успішність, практика.

На сьогодні фактично не дослідженим є історичне минуле педагогічних технікумів Житомирщини, які функціонували у 1920-х рр. Згадки про ці навчальні заклади містяться у працях С.М. Коляденка [1], М.Ю. Костриці і В.Б. Пашківського [2], Л.Г. Коган і В.С. Вахівського [3], Т.Г. Соболя [4], Н. Щур [5], колективній монографії «Вища педагогічна освіта і наука: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Житомирська область» [6].

У статті на основі передусім архівних джерел та матеріалів тогочасних періодичних видань покажемо формування складу студентів, їхній кількісний, партійний, соціальний, статевий, віковий склад, проаналізуємо навчальну діяльність молоді педагогічних технікумів (ПТ) у 1920-х рр.

Педтехнікуми (у 1920-х рр. вони відносилися до вищих навчальних закладів. – Авт.) функціонували у Житомирі, Бердичеві, Новоград-Волинському і Коростишеві. У Житомирі працювали два таких заклади. 1 вересня [7, спр.140, арк.45] (за іншими даними – 1 серпня) [8, спр.132, арк.2] на базі українських 3-річних педагогічних курсів було створено український педагогічний технікум (УПТ). У 1928 р. заклад приєднали до Житомирського ІНО на правах факультету, який став готувати вчителів для початкової шко-